

ปรตในพระไตรปิฎก

พระมหา อุทิศ ศิริวรรณ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาภาษาตะวันออก

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๓๖

ISBN 974-582-338-4

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

019131

๙๗๔-๙๗๕

THE PETA IN BUDDHIST CANONICAL TEXTS

PHRAMAHA UTIT SIRIVUN

A Thesis Submitted in Partial Fulfilment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts

Department of Eastern Languages

Graduate School

Chulalongkorn University

1993

ISBN 974-582-338-4

หัวข้อวิทยานิพนธ์ เปรตในพระไตรปิฎก
โดย พระมหา อุทิศ ศิริวรรณ
ภาควิชา ภาษาตะวันออก
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ฐานิสร์ ชาศรีตพงศ์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ ดร. ถาวร วัชรภักย์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ วิสุทธิ์ บุษยกุล)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ฐานิสร์ ชาศรีตพงศ์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปราณี หาพานิช)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร. ประพนธ์ อัสววิรุฬหการ)

พระมหา อุทิศ ศิริวรรณ : เปรตในพระไตรปิฎก (THE PETA IN BUDDHIST CANONICAL TEXTS)

อ. ที่ปรึกษา : รศ. ดร. ศักดิ์ศรี แย้มวัฒนา, ผศ. ฐานิสร์ ชาศรีพงศ์, 83 หน้า. ISBN 974-582-338-4

วิทยานิพนธ์นี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความหมายของคำว่า "เปรต" ในแต่ละยุคเพื่อจะได้เข้าใจความแตกต่างหรือคล้ายคลึงในสมัยต่าง ๆ อย่างแจ่มชัด แนวความคิด และความเชื่อเรื่องเปรตที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเถรวาท และอรรถกถา ตลอดจนอิทธิพลความเชื่อเรื่องเปรตที่มีต่อพิธีกรรม และประเพณีไทย

ผลของการวิจัยได้พบว่า ความหมายของคำว่า "เปรต" ในพระไตรปิฎก และอรรถกถามี 2 ความหมาย กล่าวคือ หมายถึง คนผู้ล่วงลับไปแล้ว หรือคนตาย ความหมายหนึ่ง และคนผู้ล่วงลับไปสู่โลกหน้าที่เรียกว่าเปรตวิสัยหรือเปรตโลก อีกความหมายหนึ่ง เปรตวิสัยหรือเปรตโลกนั้นหมายถึง แคนเสวยผลกรรมของผู้ทำบาปที่มีโทษเบาว่ากำเนิดดิรัจฉาน และนรกจัดเป็น 1 ใน 5 คติแดนไปหลังความตายของสัตว์ผู้เรียนว่าตายเกิด ได้แก่ เทวดา มนุษย์ เปรตวิสัย กำเนิดดิรัจฉาน และนรก

ในชั้นอรรถกถาส่วนใหญ่อธิบายคำ "เปรต" ไว้ว่าหมายถึงคนผู้ตายไปเกิดในเปรตวิสัย มีผลให้ความหมายของคำว่า "เปรต" ในชั้นฎีกา และวรรณกรรมพุทธศาสนาที่รจนาในประเทศไทย หมายถึงคนตายไปเกิดในเปรตวิสัยทั้งสิ้น เปรตที่ปรากฏในวรรณกรรมของไทย จึงมีรูปร่างน่ากลัว อดอยากหิวโหย ซูหมอม ปากเห่ารูเข็ม ฯลฯ

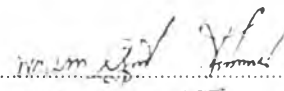
ความเชื่อเรื่องเปรต มีอิทธิพลต่อพิธีกรรม คตินิยม และประเพณีต่าง ๆ ของชาวไทย เช่น พิธีศพ พิธีถวายสังฆทาน พิธีอนุโมทนา ประเพณีสงกรานต์ และประเพณีสารทไทย เป็นการส่งเสริมความกตัญญู ความเกรงกลัวต่อบาป ความมีน้ำใจ ความผูกพันระหว่างวงศ์วานญาติ ญาติกับบ้าน รวมทั้งสันติสุขของผู้คนในสังคมไทย อย่างเด่นชัด

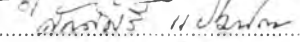

ภาควิชา ภาษาตะวันออก

สาขาวิชา วรรณคดี-สันสกฤต

ปีการศึกษา 2535

ลายมือชื่อนิติต

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

C 410807 : MAJOR PALI AND SANSKRIT

KEY WORD: THE PETA / BUDDHIST / CANONICAL TEXTS

PHRAMAHA UTIT SIRIVUN : THE PETA IN BUDDHIST CANONICAL TEXTS. THESIS ADVISOR :
ASSO. PROF. SAKSRI YAMNADDA, Ph.D., ASSIST. PROF. THANIT CHAKARATAPONGSE
83 pp. ISBN 974-582-338-4

It is the purpose of the present thesis to study the meaning of Preta in its development in the Theravada Buddhist Canon, its Commentaries and the influence of the concept on Thai beliefs and customs.

The research reveals that Preta has two meanings : a dead man and a man who is gone to the Preta-realm, an existence where the dead reaps the result of their bad deeds, which is on a higher plane than animal-birth and hells.

This Preta-realm is one of the five realms of beings in their cycle of rebirths, namely, the realm of gods, of man, of preta, of animals and of hell denizens.

In the Commentaries, there is an obvious tendency to interpret Preta as the denizen of the Preta-realm. As a result, the Preta in sub-commentaries and in Thai Buddhist literature is often described as a suffering being with frightful and deformed appearance.

This Preta belief has direct influence on Thai beliefs and customs, as seen in the funeral ceremony, in the layman's offering to the Buddhist Order, the monks' acceptance of charity, water-throwing ceremony (Mesasamkranti), and Thai Sarada Festival, for instance. It is a direct encouragement on the Thai values with respect to gratitude, conscience, generosity and the close ties existing within Thai families. It also reflects the close relation between Buddhist Order and Thai laymen from a longtime past.

ภาควิชา..... ภาษาตะวันออก.....

สาขาวิชา..... ภาษาบาลี-สันสกฤต.....

ปีการศึกษา..... 2535.....

ลายมือชื่อนิสิต..... *[Signature]*.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา..... *[Signature]*.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม..... *[Signature]*.....

กิตติกรรมประกาศ

ขอถวายเป็นพระราชกุศลแด่ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี ขอถวายพระพร

พระเดชพระคุณ หลวงพ่อ พระธรรมมหาวิธานวัตร วัดไร่ขิง สามพราน ผู้มี เมตตาช่วยเหลือทุนการศึกษาตลอดหลักสูตร ท่านเจ้าคุณอาจารย์ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี ป.ธ. ๙) ผู้มีเมตตาให้ยืมหนังสือหายาก คอมพิวเตอร์แมคอินทอช และเครื่อง พิมพ์เลเซอร์ ในการพิมพ์ต้นฉบับ ผู้เขียนกราบขอบพระคุณ และขอกล่าวนามไว้ ณ ที่นี้ ด้วยความเคารพและน้อมรำลึกถึงพระคุณเป็นอย่างสูง

รองศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ศรี แยมน์ดดา และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ฐานิสร์ ชาศรัตพงศ์ ได้มีเมตตารับเป็นที่ปรึกษา เอาใจใส่ดูแลหมั่นสอบถามความก้าวหน้า และเสียสละเวลาอันมีค่าตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์จนพร้อมที่จะสอบในวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๓๖ ขออนุโมทนาขอบคุณในอิทธิบาทธรรมของท่านอาจารย์ทั้ง ๒ อย่างยิ่ง

ศาสตราจารย์ วิสุทธ์ บุษยกุล และอาจารย์ ดร. ประพจน์ อัครวิรุฬหการ ได้ เอาใจใส่ช่วยเหลือดูแลทั่วถึงวิจารณ์เสนอแนะปรับปรุงตรวจแก้ไขจนสำเร็จเรียบร้อย ศาสตราจารย์ ม.ล. จิรายุ นพวงศ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปราณี พาพานิช ผู้ถวาย ความรู้วิชาการ และข้อคิดอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขออนุโมทนา ขอบคุณในพรหมวิหารธรรมของท่านอาจารย์ที่เอื้อนามทุกท่านด้วยความยินดียิ่ง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ทศนีย์ สินสกุล อาจารย์ที่ปรึกษาผู้มีน้ำใจช่วยเหลือให้ คำแนะนำการเตรียมตัวเรียน การสอบ ทุนการศึกษา ทุนวิจัยต่าง ๆ ติดตามสอบถาม ความก้าวหน้าในการทำวิจัยอย่างเอาใจใส่ และถวายอุปถัมภ์ในการทำวิจัยเป็นบางส่วน ผู้วิจัยขออนุโมทนาขอบคุณในกุศลเจตนาของท่านอาจารย์อย่างยิ่ง

คณะกรรมการมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เจ้าหน้าที่ ห้องสมุดคณะอักษรศาสตร์ อาจารย์และเจ้าหน้าที่ศูนย์การแปล คณะอักษรศาสตร์ คุณแม่มยุรี ศรีสำอาง คุณป้าเรณู เดชประเสริฐ พี่ชาคร-ธาวินี จารุพิสิฐธร อาจารย์พร รัตน์สุวรรณ คุณรัตติยา-ถนอมศักดิ์ จงพิพัฒน์ยั้ง แห่งโรงพิมพ์เสียงเซียง พระมหาศิริ ทুমเสน พระมหากาโรวะก จำปาสัก และโยมพ่อโยมแม่ ผู้ให้โอกาสได้เกิดมาในโลก

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.	จ
กิตติกรรมประกาศ.	ฉ
บทที่	
๑. บทนำ.	๑
ความเป็นมาของปัญหา.	๑
วัตถุประสงค์ในการวิจัย.	๑
ขอบเขตของการวิจัย.	๒
วิธีดำเนินการวิจัย.	๒
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.	๒
๒. ความหมายของคำว่าเปรตในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และวรรณกรรมพุทธศาสนาที่รจนาในประเทศไทย.	๓
วิเคราะห์ความหมายตามรูปศัพท์.	๓
วิเคราะห์ความหมายของคำว่าเปรตที่ปรากฏในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และวรรณกรรมพุทธศาสนาที่รจนาในประเทศไทย.	๕
ก. พระไตรปิฎก.	๕
ข. อรรถกถา.	๗
ค. ฎีกา.	๘

ง. วรรณกรรมพุทธศาสนาที่รจนาในประเทศไทย.	๑๒
๓. แนวความคิด และความเชื่อเรื่องเปรตในพระไตรปิฎก และอรรถกถา.	๑๘
ความเป็นมาของแนวความคิดเรื่องเปรต.	๑๘
ก. แนวคิดว่า “เปรต” คือ คนตายผู้ล่วงลับจากโลกนี้ไป.	๑๘
ข. แนวคิดว่า “เปรต” คือ คนตายผู้ล่วงลับจากโลกนี้ ไปเกิดในเปรตวิสัย.	๒๐
๑. แนวคิดเรื่องโลกหน้า.	๒๕
๒. แนวคิดทางศีลธรรม.	๒๖
๓. แนวคิดเรื่องทำบุญถวายทานแก่พระสงฆ์ เพื่ออุทิศผลบุญไปให้แก่ผู้ล่วงลับ.	๒๘
ความเชื่อเรื่องเปรต.	๓๐
ก. ความเชื่อว่า “เปรต” คือผู้ตายไปเกิดในโลกหน้าที่เรียกว่า “เปรตวิสัย”.	๓๑
ข. ความเชื่อว่า “เปรต” คือผู้รับผลกระทบชั่วอันเกิดจาก ประพตติผิดศีลธรรม.	๓๓
ค. ความเชื่อว่า “เปรต” คือผู้ที่มนุษย์พึงทำทานส่งไปให้.	๓๖
สาเหตุที่เกิดเป็นเปรต.	๔๐
ก. บาปทางกาย.	๔๗
ข. บาปทางวาจา.	๕๑
ค. บาปทางใจ.	๕๒
๔. อิทธิพล และความเชื่อเรื่องเปรตที่มีต่อพิธีกรรม และประเพณีไทย.	๕๖
พิธีทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย.	๕๗
คตินิยมว่าด้วยการกรวดน้ำ.	๖๐

หน้า

พิธีอนุโมทนา.	๖๕
ประเพณีสงกรานต์.	๖๗
ประเพณีสารทไทย.	๖๙
๕. สรุป และข้อเสนอแนะ.	๗๓
สรุป.	๗๓
ข้อเสนอแนะ.	๗๔
รายการอ้างอิง.	๗๕
ประวัติผู้เขียน.	๘๓